

In the Supreme Court of South Africa.

In die Hooggeregshof van Suid-Afrika.

APPELLATE

Provincial Division.)
Provinsiale Afdeling.)

Appeal in Civil Case.
Appèl in Siviele Saak.

JAN ALBERT SWART

Appellant,

versus

W.J.FOURIE

Respondent

Appellant's Attorney Rosendorff & Venter
Prokureur vir Appellant

Respondent's Attorney *Hande & Brandy*
Prokureur vir Respondent

Appellant's Advocate
Advokaat vir Appellant

P.M. Wolfohn

Respondent's Advocate
Advokaat vir Respondent

J.H. Coetzee

Set down for hearing on
Op die rol geplaas vir verhoor op

26-11-70

3.5.67.11

*Copam Wessels Jansen J.S.A. Smit, de Vries
et Muller A.J.S.A.*

WLD

*9.45 am — 11.30 am
11.15 am — 12.45 pm
2.15 pm — 3.15 pm*

C.A.V.

10.12.70 per Muller A.S.A.

appel saak met 2.15.

[Signature]

10/12/70.

Writ issued
Lasbrief uitgereik

Date and initials
Datum en paraaf

Bills Taxed.—Kosterekenings Getakseer.

Date. Datum.	Amount. Bedrag.	Initials. Paraaf.

(APPELAFDELING)

In die saak tussen:

JAN ALBERT SWARTAppellant.

EN

WILHELMUS JOHANNES FOURIERespondent.

Geram: WESSELS, JANSEN, A.RR., SMIT, DE VILLIERS ET
MULLER, Wnd. A.RR.

Verhoor: 26 November 1970.

Gelewer: 10 Desember 1970.

U I T S P R A A K.

MULLER, Wnd. A.R.:

Hierdie appel het betrekking op 'n geding om skadevergoeding deur die appellant teen die respondent ingestel in die Witwatersrandse Plaaslike Afdeling. Ek sal duidelikhedshalwe na die partye verwys as eiser en verweerder.

Dit blyk uit die oorkonde dat eiser gedurende die nag van 28/29 Oktober 1966 baie ernstig beseer is in 'n botsing tussen twee motorvoertuie op die hoofpad tussen Krugersdorp en Randfontein. Die een voertuig, 'n Vauxhall motor, was deur eiser bestuur, en die ander, 'n meubelvervoerwa, was deur verweerder bestuur.

Eiser het besluit om n eis om skadevergoeding in te stel op grond van die beserings deur hom opgedoen, maar het voor n probleem te staan gekom aangaande die persoon of persone wat kragtens die Motorvoertuigassuransiewet, No. 29 van 1942, aangespreek moes word. Die voertuig wat deur verweerder bestuur was, was ten tyde van die botsing, volgens die lisensie daarvan, geregistreer in die naam van ene Coetzer, en n assuransieverklaring kragtens vermelde Wet, vir die tydperk Mei 1966 tot April 1967, was op 26 April 1966 deur Santam Versekeringsmaatskappy Beperk uitgereik ten opsigte van gemelde voertuig, en dit wel ook in die naam van genoemde Coetzer. Daar was egter aanduidings dat die assuransie onder genoemde verklaring moontlik nie meer geldig was nie toe die botsing plaasgevind het.

Onder gemelde omstandighede het eiser sy aksie ingestel teen beide Santam en verweerder. Sy bewerings op die pleitstukke was dat die botsing veroorsaak was deur verweerder se nalatigheid, en dat of Santam as versekeraar kragtens Wet No. 29 van 1942, of verweerder as eienaar en/of bestuurder van n onversekerde voertuig, vir skadevergoeding aanspreeklik is.

Santam se houding was dat die betrokke voertuig nie ten tyde van die botsing verseker was nie, en dat Santam dus nie as versekeraar aanspreeklik ^okan wees nie. Daarteenoor was verweerder se houding dat die voertuig wel verseker was, en dat hy dus nie as eienaar of bestuurder aanspreeklik kon wees nie. Beide Santam en verweerder het ook in die alternatief gepleit dat die botsing te wyte was aan nalatigheid aan die kant van eiser of dat sy nalatigheid tot die botsing bygedra het.

Nadat getuïenis aangehoor is, het die partye, deur hulle regsverteenwoordigers, teenoor die hof hulle eenstemmigheid uitgespreek dat Santam nie as versekeraar aanspreeklik kan wees nie, en dit wel vanweë die feit dat die assuransie van die betrokke voertuig voor die datum van die botsing verval het ingevolge Artikel 17(1)(d) van Wet No. 29 van 1942. Die enigste geskilpunt wat gevolglik bly staan het vir beslissing deur die ^hHof was wie se nalatigheid, indien enige, die botsing veroorsaak het. En daardie vraag moes beantwoord word op die getuïenis waarna ek nou sal verwys.

Vanweë geheueverlies deur sy beserings veroorsaak, kon eiser geen lig werp op die omstandighede van die botsing

nie, en het hy gevolglik nie self getuig nie. Hy moes hom dus verlaat op die getuienis van ander persone wat na die botsing op die toneel aangekom het, en hulle was, in die eerste instansie, twee polisiebeamptes, naamlik Blanke konstabel Jordaan en Bantoe konstabel Mokhubitsi. Beide van hulle was destyds op Randfontein gestasioneer.

Volgens Jordaan is hy na die ongelukstoneel ontbied en het hy daarheen gegaan in n polisievoertuig, vergesel van n Bantoe konstabel, wat, soos dit uit die getuienis geblyk het, Mokhubitsi moes gewees het. Hulle het ongeveer 2.10 ^{v.m.} ~~v.m.~~ by die ongelukstoneel aangekom op die hoofpad wat van noord na suid loop tussen Krugersdorp en Randfontein. Daar het hulle die twee voertuie aangetref wat in die botsing betrokke was, sowel as die twee bestuurders. Genoemde pad is geteer en by die ongelukstoneel is dit n reguit stuk pad. Die geteerde ^{ryvlak} ~~ryvlak~~ van die pad is 30 voet wyd met n gestippelde middellyn wat die ryvlak verdeel in twee bane van 15 voet elk. Aan weerskante van die pad is daar grondstroke elk met n laning bome daarop wat in n reguit lyn parallel loop met die pad, sowat 25 voet van die rand van die teer. Waar hulle die twee voertuie aangetref

het, is daar n duiksloot wat skuins onder die pad deurloop en waarvan die ingang en uitgang op die grondoppervlakte langs die pad met sementmuurtjies opgebou is. Hierdie sementmuurtjies aan weerskante van die pad is elk sowat halfpad tussen die rand van die teer en die bome aan die kant van die pad.

Volgens Jordaan het die ^{meubelvervoerwa} ~~motorweer~~ wat deur verweerder bestuur was, gestaan op die teeroppervlakte aan die oostelike kant van die pad met sy voorkant in n suidelike rigting, d.w.s. in die rigting na Randfontein. Hierdie voertuig se kopligte het gebrand en die voertuig self was net lig beskadig aan die regterkantse gedeelte van die bak daarvan. Dit is gerieflik om op hierdie stadium n kort beskrywing van genoemde voertuig te gee soos dit uit ander getuienis blyk. Dit was destyds gebruik as n meubelvervoerwa waarvan die pakwa gedeelte daarvan ongeveer 12 voet hoog was en net meer as 8 voet wyd. Die bestuurder se kajuit voor was laer en nouer sodat die bakwerk van die voertuig ongeveer 8 duim aan weerskante verby die voorste modderskerms uitgesteek het.

Verweerder ^{is} ~~was~~ by hierdie voertuig aangetref en hy het hom aangemeld as die bestuurder daarvan. Hy het

ongedeerd uit die botsing gekom.

Sowat 150 voet ten noorde van verweerder se voertuig het Jordaan die Vauxhall motor van eiser aangetref. Dit was aan die westekant van die pad en het gestaan met die voorkant daarvan in n noord-westelike rigting sodat die agterste gedeelte daarvan skuins in die pad in gestaan het. Hierdie voertuig was aan die regtervoorkant en regtersy beskadig. Onder andere, was die regtervoorlig stukkend. Eiser is by sy voertuig aangetref, en wel in n bedenklike toestand. n Ambulans is ontbied en hy is na die hospitaal verwyder.

Jordaan het in sy getuienis beskryf dat hy glasstukke afkomstig van eiser se motor op die westelike gedeelte van die teerpad gekry het. Hierdie glasstukke het in n streep gelê sowat 1 tot 2 voet ten weste van die middellyn van die pad. Vanweë die posisie waarin hy die glasstukke gevind het, het hy afgelei dat die punt van botsing ongeveer 1 tot 2 voet ten weste van die middellyn van die pad was, d.w.s. op eiser se ^{Korrekte} ~~noordelike~~ kant van die pad. Volgens hom, het verweerder ook die punt van botsing daar aangedui, en die verduideliking aangebied dat eiser se voertuig reg van voor af gekom het en

het deur te sê dat hy daardie distansie gemeet het tot by die regterkantse gedeelte van die voertuig - n metode wat in sigself onnatuurlik voorkom. Want as hy gemeet het tot by die naaste kant, d.w.s. die ^{linker} ~~buitenkant~~ van die voertuig dan sou n afmeting van 24 voet meer in ooreenstemming gewees het met sy getuienis dat die voertuig op die teer gestaan het.

Dieselfde ongerymdheid word gevind tussen sy getuienis van waar eiser se voertuig gestaan het en sy aantekening dat dit 42 voet van die denkbeeldige grondlyn was. Want as hy gemeet het, soos hy getuig het, na die mees westelike punt van daardie voertuig, en as die distansie 42 voet was, dan moes daardie voertuig grotendeels op die oostelike helfte van die pad gewees het en nie, soos hy getuig het en op sy skets aangetoon het, heel op die westelike helfte van die pad nie. Weereens moet betwyfel word of hy korrek was in sy getuienis dat hy hierdie afstand gemeet het tot by die verste punt, d.w.s. die mees westelike punt, van die betrokke voertuig.

Die posisie waarin die verhoorhof hom bevind het was dus dat Jordaan se afmetings van die voornoemde distansies, soos aangeteken in sy sakboekie, nie gerym kon word met sy getuienis aangaande die posisies waarin hy die twee voertuie

gevind het en die plek wat hy as die punt van botsing vasgestel het nie. En veral was dit onteenseglik dat, as die punt van botsing op die westelike helfte van die pad was, soos in Jordaan se sakboekie aangedui, die syfer van 34 voet wat hy aangeteken het as die afstand tussen daardie punt en die denkbeeldige grondlyn, gladnie ~~bereik~~^{korrek} kon wees nie. Jordaan was egter baie beslis dat, wat ookal die distansies ^am~~og~~ wees wat hy aangeteken het, die punt van botsing wel op die westelike helfte van die pad was, d.w.s. op eiser se korrekte kant van die pad.

Onder kruisverhoor was dit aan Jordaan gestel dat toe hy die nag op die ongelukstoneel aangekom het, hy vergesel was van 'n Blanke polisiereservis; maar sy antwoord was dat hy dit nie kon onthou nie. Dit was ook aan hom gestel dat verweerder self, en nie die Bantoe konstabel nie, hom met die opmeting van distansies behulpsaam was; maar dit het hy beslis ontken.

Bantoe konstabel Mokhubitsi het getuig dat hy konstabel Jordaan vergesel het na die ongelukstoneel. Hy het beskryf waar die twee voertuie gestaan het, en volgens hom was die meubelvervoerwa wat deur verweerder bestuur was, op

die grondoppervlakte aan die oostekant van die pad, maar hy was nie seker of dit heeltemal van die teer af was nie. Eiser se motor was, volgens sy getuienis, ten noorde daarvan en wel aan die westekant van die pad in so'n posisie dat dit feitlik geheel van die teer af was met net die regter^{agter}wiel op, of by, die rand van die teer. Volgens hom was daar glasstukke ten weste van die middellyn van die pad en het verweerder ook die punt van botsing uitgewys waar die glasstukke gelê het, n punt ongeveer ¹ tot 2 voet wes van die middellyn van die pad. Hierdie glasstukke, en ook die punt van botsing, soos uitgewys, was, volgens hom, naby maar net ten suide van die sementmuurtjie van die duiksloot aan die oostekant van die pad, en eiser se voertuig was nog suid van die glasstukke. Sy verduideliking in hierdie verband was dat, na sy mening, die ^mMeubelvervoerwa eiser se voertuig agter toe moes gestamp het, en dit is hoe dit gekom het dat die glasstukke effens voor, d.w.s. ten noorde van eiser se voertuig op die pad gelê het. Hy het vir konstabel Jordaan gehelp met die opmetings deur een kant van die maatlyn vas te hou, maar hy kon nie onthou wat hulle alles opgemeet het nie en of hulle van n denkbeeldige grondlyn tussen

die bome gemeet het nie. Wat hy wel kon onthou was dat hulle flitse gebruik het, dat Jordaan hom gesê het waar hy moes staan en dat daar tussen die oostelike sementmuurtjie van die duiksloot en die bome n sloot was en, omdat hy bang was dat hy daarin sou val, het hy tussen hierdie sloot en n boom gaan staan. Origens was sy ^{herinnering} ~~bevinding~~ van wat gemeet is, en hoe gemeet is, ^{uiters} ~~ietwat~~ gebrekkig. Wat hy wel beslis oor was, was dat die glasstukke en die punt van botsing ten weste van die middellyn van die pad was.

Ook hy was gevra of daar die aand n polisie-reservis saam met hom en Jordaan was en sy antwoord was dat hy dit nie kon onthou nie. En ook hy het beslis ontken dat verweerder vir Jordaan behulpzaam was met enige opmetings die aand.

Behalwe vir die getuienis van Jordaan en Mokhubitsi was daar ook getuienis gelewer deur n prokureur, mnr. Couzyn en n landmeter, mnr. Smuts. Mnr. Couzyn het getuig dat konstabel Jordaan die twee bome aan die oostekant van die pad, wat hy gebruik het om n denkbeeldige grondlyn vas te stel vir sy opmetings, aan hom uitgewys het en dat hy (Couzyn) daardie bome, op sy beurt, weer aan die landmeter, mnr. Smuts, uitgewys het. Mnr.

Smuts

het n landmeterskaart van die betrokke stuk pad as n bewysstuk by die hof ingedien. Sy getuienis was dat hy die distansie tussen die twee bome gemeet het as 208 voet, wat redelik goed vergelyk met die distansie van 214 voet soos deur konstabel Jordaan bepaal. Volgens hom is daar aan weerskante van daardie bome, binne n afstand van 300 tot 400 voet, geen ander bome wat ongeveer daardie distansie van mekaar staan nie. Ook het hy gevind dat daar ongeveer in die middel van die genoemde twee bome wat aan hom uitgewys is, n duiksloot skuins onder die pad deurloop met sementmuurtjies by die ingang en uitgang daarvan buitekant die pad. Die naaste ander duiksloot in die omgewing is ongeveer 300 voet weg. Op hierdie gegewens kom dit voor dat die bome wat landmeter Smuts op sy kaart aangeteken het dieselfde is wat konstabel Jordaan gebruik het om sy denkbeeldige grondlyn vas te stel en wat hy op sy skets getoon het. Mnr. Smuts het verder getuig dat selfs in daglig dit moeilik sou wees om n distansie akkuraat vas te stel waar daar gemeet word van n denkbeeldige lyn tussen twee bome wat ongeveer 200 voet vanmekaar staan, en dat dit in die nag nog baie moeiliker sou wees. Hy was dus geneig om Jordaan se opmetings as onakkuraat te beskou.

Op die getuienis soos hierbo weergegee het eiser sy saak gesluit, en daarna het verweerder getuig. Sy getuienis was dat hy tussen 1 en 2 uur die oggend van 29 Oktober 1966 van sy huis weg is met die ³Meubelvervoerwa en gery het vanaf Krugersdorp na Randfontein op pad na Virginia in die Vrystaat. Hy het n vrag meubels in die vervoerwa gehad. Hy alleen was voor in die bestuurder se kajuit, maar daar was ook n Bantoe werknemer in die vervoerwa by die meubels. Sy voertuig se voorligte het gebrand asook twee liggies voor bo-aan die pakwa gedeelte van die voertuig. Die spoed van sy voertuig was tussen 20 en 25 myl per uur en hy het heel aan die linkerkant van die pad gery sodat sy linkervoorwiel net 1 ^{of} na 2 voet weg was van die rand van die teer. Terwyl hy so voortbeweeg het, het hy op n distansie eiser se voertuig vanuit die rigting van Randfontein sien aankom. Laasgenoemde voertuig het toe net oor n hoë bruggie afgekom - aan ons was dit as gemene saak gestel dat hierdie bruggie sowat 600 voet van die punt van botsing ¹⁵~~was~~ - aan sy korrekte kant van die pad met sy hoofligte volaan en teen n baie hoë spoed. Verweerder het die kopligte van sy voertuig verdof maar die aankomende bestuurder (eiser)

het nie sy ligte verdof nie, nieteenstaande die feit dat verweerder sy voertuig se ligte vinnig agtermekaar van dof na helder oorgeskakel het as n teken dat eiser ook sy ligte moes verdof. Volgens verweerder het hy toe self bly voortbeweeg aan sy linkerkant van die pad en het hy sy oë effens na links gewend om nie deur die aankomende voertuig se ligte verblind te word nie. Meteens het hy n harde slag gevoel teen die regterkantse bak van sy voertuig waarna hy van die teerpad afgedraai het en sy voertuig geheel en al op die grondoppervlakte langs die pad geparkeer het. Aan sy voertuig kon hy sien dat eiser se motor gebots het met die gedeelte van die bak van die vervoerwa wat verby die wiele uitsteek. Hy het teruggeloop na eiser se voertuig in die rigting van Krugersdorp. Laasgenoemde voertuig het tot stilstand gekom teen n grondwal ten weste van die teerpad, n endjie suid van die sementmuurjie van die duikslot ten weste van die pad. Eiser het halflyf by die oop voordeur van die voertuig uitgehang en was ernstig beseer. Die regterkant van eiser se voertuig was beskadig en die regtervoorlig was stukkend. Daar het glasstukke en grond geleë waar die voertuie gebots het en dit wel op n punt geheel aan die oostekant van die middellyn

van die pad.

Volgens verweerder het Jordaan toe met n polisie-voertuig by die toneel opgedaag en hy was vergesel van n polisie-reservis. Nadat hulle uit die polisievoertuig geklim het was daar n woordewisseling wat verweerder as volg weergegee het:

" Toe sê die reservis vir die polisieman 'Ek het jou gesê om daardie kar te stop daar regoor die fabriek daar duskant Randfontein', en toe het die polisieman hom baie vererg vir die reservis. Hy het toe met hom saggies gaan praat. Wat hulle gepraat het weet ek nie, ek kon dit nie hoor nie. "

Daarna het die reservis, volgens verweerder, vir Jordaan geignoreer en hy (verweerder) het die reservis nie weer gesien nadat die ambulans vir eiser van die toneel verwyder het nie. Jordaan het toe vir verweerder gevra om die punt van botsing aan te toon en hy (verweerder) het dit getoon en wel daar waar die glasstukke en grond gelê het ~~en~~ oos van die middellyn van die pad. Met die uitwys van die punt van botsing was net hy (verweerder) en Jordaan teenwoordig. Volgens verweerder, het hy toe vir Jordaan gehelp om opmetings te doen deur die eenkant van die maatlyn vas te hou. Hy het vir Jordaan gehelp met al die opmetings - hulle het albei flitse gehad - en hy kon goed onthou dat die

distansie van 34 voet wat Jordaan aangeteken het, gemeet was vanaf n boom aan die oostekant van die pad na die punt van botsing soos deur hom (verweerder) uitgewys op die oostelike helfte van die pad. Met daardie opmeting het hy (verweerder) die punt van die maatlyn teen die boom gehou, want Jordaan het hom gevra om dit daar te hou. Verweerder het ontken dat Mokhubitsi vir Jordaan met die opmetings gehelp het; trouens hy het, volgens hom, gladnie vir Mokhubitsi daardie aand gesien nie.

Verweerder het ook ontken dat sy voertuig op die teerpad gestaan het toe Jordaan daar aangekom het, en was baie beslis dat die punt van botsing op die oostelike helfte van die pad was.

In kruisverhoor is verweerder se aandag bepaal by getuienis wat hy in die strafsak teen eiser in die Landdros-hof gegee het, asook by n verklaring wat hy later vir assuransie-doeleindes afgeleë het. In hierdie verband is hy daarop gewys dat hy voor die Landdros gevra is hoe ver die regter⁴kandse wiele van sy voertuig van die middellyn van die pad was net voor die botsing en dat sy antwoord daarop was „minstens een voet“, terwyl sy getuienis in die huidige saak was dat die linkerviele van

sy voertuig ongeveer 1 tot 2 voet weg was van die rand van die teer. Hierdie twee weergawes het ongerymd gelyk, want die een helfte van die pad is 15 voet en as sy linkerviele net n voet of twee van die rand van die teer was, dan moes die regterkant van sy voertuig ongeveer 5 voet weg gewees het van die middellyn van die pad. Sy verduideliking was as volg:

" Ek het die eerstekeer gaan getuienis gee, toe het ek nie die pad opgemeet nie, en ek was heeltemal van die mate onbewus. Nou het ek dit gaan opmeet, ek en my prokureur, en nou het ek gesien dat ek baie meer was as wat ek gereken het ek was, wat ek aan my kant was. "

Daar is ook aan verweerder gewys dat die verklaring wat hy vir assuransiedoeleindes gemaak het na die verhoor in die Landdroshof die volgende bevat:

" Was op pad van Oos na Wes op 29/10/66 en min of meer 2.00 uur die mōre het n motor van die teenoorgestelde rigting gekom en teen my vragmotor gebots wat bestuur was deur sekere mnr. Swarts. Uitsig was heeltemal goed die pad kom oor n spoorlyn wat omtrent tien voet hoog is. Aankomende motor het oor die brug gekom en my aan die linkerkant van die pad gestamp na dit van rigting verander het en na regs geswenk het. "

In hierdie verband is sy aandag daarop gevestig dat hy in die huidige verhoor gladnie getuig het dat eiser se voertuig van rigting verander het en na regs geswenk het nie. Daarop het hy verduidelik dat wat hy in die die assuransieverklaring gestel het eintlik net 'n vermoede was - hy het gladnie gesien dat eiser se voertuig van rigting verander en na regs swenk nie - maar, volgens hom moes dit so gebeur het want hy kon nie sien hoe anders eiser se motor sy voertuig kon tref waar laasgenoemde, op sy stelling, ongeveer 5 voet weg was van die middellyn van die pad.

Na afloop van verweerder se getuienis, is sy saak gesluit. Daarop het eiser se regsvertegenwoordiger aansoek gedoen om 'n verdere getuie, ene van Wyngaard, te roep. Aan die hof ^{is} ~~was~~ verduidelik dat hierdie persoon die polisie-reservis was van wie verweerder in sy getuienis melding gemaak het, en dat hy op die laaste moment opgespoor is. Hoewel verweerder die aansoek teengestaan het, het die hof toegelaat dat van Wyngaard geroep word.

Uit van Wyngaard se getuienis het dit geblyk dat hy vir 'n aantal jare reeds op Randfontein woonagtig was

plaasgevind het nie - en dit skyn dan ook die gesprek te gewees
het wat verweerder van getuig het.

Volgens van Wyngaard het eiser se voertuig aan
die westekant van die pad gestaan, skuins oor die pad, en
geheel en al op die teeroppervlakte. Eiser het net buite
die voertuig gelê en was ernstig beseer. Die regtervoorkant
en regtersykant van eiser se voertuig was beskadig.

Van Wyngaard het verder getuig dat verweerder
se voertuig, die meubelvervoerwa, sowat 50 treë suid van eiser
se motor gestaan het. Hierdie voertuig se voorkant het in 'n
suidelike rigting na Randfontein gewys. Dit het op die oostelike
helfte van die pad gestaan met die regterwiele sowat 6 tot 8
duim van die middellyn van die pad sodat die rand van die bak
tot op, of net oor, die middellyn gestrek het. Verweerder het,
met verwysing na die posisie van sy voertuig, die opmerking
gemaak dat hulle (Jordaan en van Wyngaard) kon oplet dat die
regterwiele van sy voertuig nog op sy korrekte kant van die pad
was. Volgens ^{wat} van Wyngaard afgelei het moes eiser se motor
gebots het teen die uitstaande gedeelte van die bak van verweerder

se voertuig. n Paar voet noord van verweerder se voertuig, d.w.s. skuins agter die voertuig en wel op die westelike helfte van die pad het daar glasstukke verstrooi gele wat van eiser se voertuig afkomstig was. Tussen hierdie glasstukke en sowat 1 voet wes van die middellyn van die pad het daar modderstukke gele en Jordaan en hy het daarvan afgelei dat dit die punt van botsing moes gewees het. n Merk is op hierdie plek gemaak en ~~daarvan~~^{na} is verweerder se voertuig van die pad afgetrek want dit het, in die posisie waarin dit gestaan het, n gevaar vir verbygaande verkeer ingehou.

Volgens van Wyngaard was die punt van botsing, soos deur hom en Jordaan vasgestel, beslis op die westelike gedeelte van die pad, d.w.s. op eiser se korrekte kant van die pad, en wel heelwat suid van die sementmuurtjie van die duiksloot aan die westekant van die pad.

Van Wyngaard het verder getuig dat voordat Jordaan met sy opmetings begin het, hy (van Wyngaard) n flits geneem het en gaan staan het ongeveer 200 tree noord van die ongelukstoneel om aankomende verkeer te waarsku om stadig te ry. Hy kon dus gladnie sê hoe die opmetings gedoen is nie.

Hy is eers na die toneel terug nadat die opmetings klaar was en toe is eiser se motor met die polisievoertuig uit die pad uitgestoot.

Uit van Wyngaard se getuienis - nie net wat betref die aspekte hierbo aangehaal nie, maar ook in die algemeen - blyk dit dat hy n besonderse ~~goeie~~ goeie geheue van die gebeure van daardie nag en van die omstandighede by die ongelukstoneel moes gehad het, en dit veral waar daar met hom kontak gemaak is net n paar uur voordat hy getuig het en hy dus nie veel tyd gehad het om daaroor na te dink nie. Die ongeluk het skynbaar n blywende indruk op hom gemaak want, soos hy verduidelik het, was dit die enigste ernstige ongeluk wat hy as polisie-reservis help ondersoek het.

In sy uitspraak wys die geleerde Regter a quo, Trengrove, R., daarop dat die eintlike strydpunt tussen die partye die vasstelling van die punt van botsing was, en dat ten opsigte daarvan die getuies vir eiser (Jordaan, Mokhubitsi en van Wyngaard) reëlreg bots met verweerder. Eersgenoemde was beslis in hulle getuienis dat die punt van botsing op die westelike helfte van die pad, d.w.s. aan eiser se korrekte kant

van die pad, was; terwyl verweerder ewe beslis was dat die punt van botsing op die oostelike helfte, d.w.s. op sy korrekte kant van die pad, was. Daardie omstandigheid het genoodsaak dat die geleerde Regter hom uitspreek oor die indruk wat genoemde getuies op hom gemaak het.

Wat Jordaan betref, was Regter Trengrove se kommentaar die volgende:

" Jordaan het, volgens sy voorkoms en sy reaksie op vrae, nie 'n gunstige indruk op my gemaak nie, en ek het deurgaans die indruk gekry dat hy wou voorgee dat hy baie meer van die ongeluk onthou as wat inderdaad die geval is. Ek is derhalwe nie geneë om sy getuienis te aanvaar tensy dit blyk dat dit iets is wat hy destyds opgeteken het, en waarvan hy sy geheue kan verfris nie. Sy herinnering van die omstandighede, behalwe waar dit opgeteken is, is na my mening geheel en al onbetroubaar. Dit is nie nodig om uiteen te sit waarom ek tot hierdie gevolgtrekking gekom het nie. Ek noem slegs een of twee feite. "

Daar word dan in die uitspraak sekere feite behandel waarna ek later sal terugkeer.

Oor ^o~~Mak~~hubitsi word die volgende in die uitspraak gesê:

" Makubetsi (sic) het ook nie n baie gunstige indruk op my gemaak nie. Hy is 21 jaar in die polisie diens. Ek aanvaar dat hy heeltemal eerlik is, maar ek dink nie hy is besonder intelligent nie. Ek dink hy is verward omdat hy by baie van hierdie aangeleenthede betrokke is, en alhoewel ek tevrede is op sy getuienis dat hy wel by die botsing was, dink ek nie daar kan baie waarde geheg word aan sy waarnemings nie, omdat sy herinnering baie vaag is. "

Daarteenoor het van Wyngaard n „besonder gunstige indruk" op Regter Trengrove gemaak, en die geleerde Regter sê verder van hom:

" Hy is n ^{man} ~~om~~ met n aangename voorkoms. Hy het intelligent gereageer op die vrae, hy het vir my eerlik voorgekom, en ek is oor die algemeen beïndruk met wat hy van die omstandighede daar kan onthou, en die mate waarin hy in staat is om na hierdie lang tydverloop nog van hierdie gegewens in herinnering terug te roep. "

Hoewel verweerder se voorkoms nie die geleerde Regter baie beïndruk het nie, was hy tog as n eerlike getuie beskou, en van hom word die volgende in die uitspraak gesê:

" Ek het ook tot die gevolgtrekking gekom, vir

redes wat ek sal aandui, dat hy n goeie geheue het, en sy waarnemings was in baie opsigte betroubaar. Ek sê dat hy my nie besonder beïndruk het as n getuie nie, omdat hy nie oor n baie indrukwekkende persoonlikheid beskik nie, en nie die vermoë het om hom met vertroue en duidelik te kan uitdruk in die getuiebank nie. Hoe dit ookal is, ek noem dit, maar ek wil terselfdertyd daar byvoeg dat dit nie n refleksie is op sy eerlikheid nie, en dat dit ook nie ²refleksie is op sy waarnemingsvermoë nie. Ek was, soos ek reeds gesê het, verbaas dat hy so baie van hierdie insidente kan onthou, wat aanvanklik ontken is deur Jordaan en tot n sekere mate deur Makubetsi, en wat toe later wel in n mate bevestig is deur die getuienis van Van Wyngaardt. Ek kan dus nie sê, ten spyte van sy onindrukwekkende voorkoms in die getuiebank, dat ek sy getuienis kan verwerp omdat ek vind dat hy oneerlik is, of dat sy waarnemings nie betroubaar is nie. "

In die uitspraak word daar dan melding gemaak van die feit dat, hoewel aldrie die polisiegetuies beslis was in hulle houding dat die punt van botsing aan eiser se korrekte kant van die pad was, daar etlike verskille in hulle getuienis was en veral n verskil in een belangrike opsig, naamlik, waar die punt van botsing was in verhouding tot die duiksloot en die twee voertuie

soos hulle op die toneel aangetref was. Tereg wys die geleerde Regter daarop dat elk van die drie getuies, Jordaan, ^oMakhubitsi en van Wyngaard, die punt van botsing of verder noord of verder suid plaas as die ander twee van hulle, en daaromtrent word die volgende gesê:

" Hierdie drie punte is met mekaar geheel en al onversoenbaar, en dit is vir my moeilik om te begryp dat daar tussen die drie getuies so'n groot verskil kan wees. "

Regter Trengrove behandel sekere punte van kritiek wat ^{daar} ~~hom~~ teen verweerder se getuienis uitgespreek was, maar sy gevolgtrekking ~~was~~ is:

" Ten spyte van mnr. Wulfsohn se kritiek, is ek nie tevrede, soos ek reeds gesê het, dat ek op grond daarvan tot die gevolgtrekking kan kom dat die verweerder n oneerlike getuie is, of n onbevredigende getuie, of n getuie wie se waarnemingsvermoë minder betroubaar is as dié van Jordaan, Van Wyngaardt, of Makubetsi (sic) nie. "

Die resultaat, soos die geleerde Regter dit dan opsom, is dat hy gelaat was met net van Wyngaardt en verweerder wat as eerlike en betroubare getuies beskou ^okān word en, na sy oorweging van die waarskynlikhede, was die Regter se konklusie die volgende:

" Dus kan ek nie sê dat daar enige besondere waarskynlikhede is wat die getuienis van Van Wyngaard so dié van die verweerder meer aanvaarbaar en meer waarskynlik maak nie. "

Die resultaat was dan ook dat absolusie van die instansie toegestaan is ten gunste van verweerder. Wat Santam betref, was die eis van die hand gewys met koste.

Dit is teen eersgenoemde bevel dat eiser nou in hoër beroep kom, en hierdie Hof word gevra om, op n oorweging van die getuienis, te bevind dat die hof a quo verkeerdelik absolusie van die instansie toegestaan het in plaas van die saak ten gunste van eiser uit te wys.

n Hof van appél meng nie ligtelik in met feitebevestigings van n verhoorhof nie, veral waar dit gaan oor geloofwaardigheid van getuies. (Bitcon v. Rosenberg 1936 A.D. 380 en R. v. Dhlumayo and Another 1948(2) S.A. 677). Hierdie beginsel kan egter nie so toegepas word dat n hof van appél sy oë moet sluit vir wanvoorsigtigheid aan die kant van die verhoorhof, of anderlike optrede wat die gevolg gehad het dat die wedersydse getuienis nie behoorlik opgeweeg is nie.

Die uitspraak in die huidige saak toon dat die

geleerde Regter a quo al die getuienis oorweeg het en noukeurig die indrukke weergegee het wat die verskillende getuies op hom gemaak het. Tog blyk dit, by n oorweging van die getuienis, dat daar aan sy kant sekere wanindrukke was met betrekking tot wat presies die getuienis op sekere punte was en ook dat hy fouteer het aangaande die gewig van sekere getuienis. En dit het, na my mening, daartoe aanleiding gegee dat daar by die eindresultaat nie n behoorlike opweging was nie tussen, aan die een kant, die getuienis van Jordaan, Makhubitsi en van Wyngaard, en, aan die ander kant, die getuienis van verweerder.

Om te begin by die getuie Jordaan, het ek reeds daarop gewys dat die geleerde Regter hom ~~as~~ n onbetroubare getuie gevind het. Met daardie bevinding kan daar, na my mening, nie fout gevind word nie. Tog meen ek dat die geleerde Regter die mate waartoe sy getuienis onbetroubaar was, as gevolg van wanindrukke met betrekking tot sekere getuienis, oordryf het. In hierdie verband word gevind dat daar in die uitspraak drie insidente of aspekte van die saak behandel word om Jordaan se onbetroubaarheid te illustreer. So word daar eerstens verwys na Jordaan se getuienis i.v.m. die teenwoordigheid al dan nie van n polisie-reservis by

die ongelukstoneel. Regter Trengrove se "Jordaan het ontken dat hy op die betrokke aand vergesel was van 'n reservis" en dat "Jordaan gladnie bereid was om dit toe te gee nie". Volgens die getuienis, egter, het Jordaan nie ontken dat hy vergesel was van 'n reservis nie, sy antwoord was dat hy dit nie kon onthou nie.

In die tweede plek word daar in die uitpraak gesê dat Jordaan verduidelik het dat "daar gladnie modder was by die glasstukke wat daar by die punt van botsing was nie." Dit is nie wat Jordaan gesê het nie; wat hy gesê het was dat hy nie kon onthou of daar modder op die pad was nie.

Derdens word die volgende kritiek op Jordaan se getuienis uitgespreek:

" Van Wyngaard het beweer dat hy Jordaan se flits gebruik het die aand. Jordaan het gesê dat hy sy eie flits gehad het. Hy het die indruk gegee dat dit die enigste flits was wat by die opmetings gebruik was. "

n Nalesing van die getuienis toon egter dat van Wyngaard, by ondervraging, nie seker was wie se flits hy geneem het nie.

Die posisie is dus dat die drie aspekte van die getuienis wat die geleerde Regter gebruik het om Jordaan se

getuienis te kritiseer hoogstens daarop neerkom dat Jordaan se geheue van sekere gebeure swak was.

Dieselfde geld vir die getuie Mokhubitsi. Die geleerde Regter het hom as n eerlike getuie beskou, maar een wie se herinnering baie vaag was.

Ek het reeds hierbo getoon dat Regter Trengrove baie gewig geheg het aan die feit dat Jordaan, ^oMokhubitsi en van Wyngaard verskil het omtrent waar die punt van botsing was met betrekking tot die lengte van die pad, terwyl hulle aldrie beslis was dat dit op die westelike helfte van die pad was. Dit is vir my egter nie heeltemal n onnatuurlike verskynsel nie dat hulle kon onthou aan welke van die voertuie se korrekte kant van die pad die punt van botsing was, terwyl hulle verskil het oor waar in die lengte van die pad - d.w.s. hoe ver [✓]van die sementmuurtjie van die duiksloot, daardie punt was.

Wat verweerder betref, is daar by die verhoor heelwat kritiek teen sy getuienis uitgespreek deur eiser se advokaat. Regter Trengrove het egter bevind dat hy nie op grond daarvan, selfs waar sekere punte van kritiek wel geregverdig was, kon bevind dat verweerder n oneerlike of onbetroubare

getuie was nie. Oor die algemeen stem ek saam met die antwoorde wat Regter Trengrove in sy uitspraak op genoemde punte van kritiek gegee het, maar in twee opsigte meen ek tog dat verweerder se betroubaarheid ernstig aangetas was.

In die eerste plek was daar sy getuienis in die Landdroshof dat net voor die botsing die regterkantse wiele van sy voertuig „minstens een voet” weg was van die middellyn van die pad; dat eiser se voertuig „normaalweg gery het” aan sy korrekte kant van die pad en dat hy (verweerder) nie gesien het dat eiser se voertuig ^{na} ~~aan~~ sy (verweerder se) kant van die pad swenk nie. Na die verhoor in die Landdroshof het verweerder die assuransieverklaring gemaak waarna ek reeds verwys het, en waarin hy verduidelik het dat eiser se motor sy voertuig gestamp het op die oostelike kant van die pad „na dit van rigting verander het en na regs geswenk het.” Daarmee moet geles word sy getuienis in die huidige saak dat hy (verweerder) sover aan sy linkerkant van die pad gery het dat die regterkant van sy voertuig ongeveer 5 voet weg was van die middellyn van die pad.

Dit is vir my duidelik dat hy in sy assuransieverklaring en in sy getuienis voor die hof a quo ~~duidelik~~ afgewyk

het van sy relaas in die Landdroshof. Waar hy, volgens sy getuienis in die Landdroshof, naby die middellyn was en eiser nie sien oorswenk het na die oostelike kant van die pad nie, het sy storie later so verander dat hy ongeveer 5 voet weg was van die middellyn en dat eiser dus moes oorgeswenk het na die oostelike helfte van die pad. Sy verduidelikings om hierdie *teen-*strydighede te laat rym ^{moontlik} ~~as~~ dat hy in sy assuransieverklaring nie n feit gestel het nie, maar net n vermoede, en dat hy eers nadat hy in die Landdroshof getuig het die pad opgemeet het en toe besef het dat hy ongeveer 5 voet van die middellyn moes gewees het - is gladnie oortuigend nie. Dit behoort, na my mening, by die hof a quo ernstige bedenkinge te gelaat het of verweerder se getuienis van waar presies sy voertuig net voor die botsing was, berus het op sy geheue of op n rekonstruksie wat gerieflik vir hom sou pas. En daardie bedenkinge sou des te meer gewigtig wees as in aanmerking geneem word (wat die hof a quo wel gedoen het) dat verweerder n duidelike motief gehad het om sy saak so goed as moontlik vir homself te stel, want hy het geweet dat, volgens die aanduidings wat daar was, Santam moontlik nie as versekeraar aanspreeklik kon wees nie,

en hy dan self vir skadevergoeding verantwoordelik gehou ^{sal} ~~sal~~ word.

Behalwe vir die oorwegings wat ek hierbo genoem het, was daar, na my mening, n nog meer ernstige mistasting deur die verhoorhof begaan en dit was die ^{metode} ~~procedure~~ wat die geleerde Regter gevolg het om by die eindresultaat van sy bevinding te kom. ~~En~~ Dit was, naamlik, om eers vir Jordaan en Mokhubitsi as onbetroubare getuies af te maak sodat hy gelaat was alleen met die getuienis van die twee ander getuies, van Wyngaard en verweerder, tussen wie die geleerde Regter nie kon kies waar die waarskynlikhede lê nie. Dit kom dan eitlik daarop neer dat by oorweging van die kernvraag in die saak - naamlik op watter kant van die pad die botsing plaasgevind het - die getuienis van Jordaan en Mokhubitsi heeltemal buite rekening gelaat was.

Wat Jordaan betref het die geleerde Regter, soos ek reeds hierbo aangedui het, vroeër in sy uitspraak gesê dat hy nie geneë was om Jordaan se getuienis te aanvaar „tensy dit blyk dat dit iets is wat hy destyds opgeteken het, en waarvan hy sy geheue kon verfris nie." Nou het ek reeds getoon dat die geleerde Regter se kritiek op Jordaan se getuienis nie heeltemal geregverdig was nie. Maar selfs al word daardie oorweging buite

rekening gelaat, dan was daar Jordaan se skets in sy sakboekie, wat hy op die toneel geteken het, en sy sketskaart wat hy later op die oggend van 29 Oktober 1966 opgestel het, beide waarvan die punt van botsing toon op die westelike helfte van die pad. Daarmee kon hy sy ~~gehele~~ verfris. Dit is wel waar dat Jordaan se opmetings van sekere distansies verkeerd was, maar dit skakel nie outomaties sy skets met die punt van botsing op die westelike helfte van die pad uit nie. Hoewel die geleerde Regter dit nie so in sy uit^{sp}eraak stel nie, skyn dit asof hy van gedagte kon gewees het dat Jordaan die punt van botsing wel op die verkeerde kant van die pad kon aangedui het op die skets in sy sakboekie omdat genoemde skets „onderstebo“ wasst. Ek sê dit vanweë etlike verwysings in die kruisverhoor van Jordaan dat hy sy sakboekie „onderstebo“ gehou het wanneer hy daarna verwys het, en die geleerde Regter maak ook as volg melding daarvan in sy uit^{sp}eraak:

“ Op die plan en op die sakboekie, as dit onderstebo gehou word, soos dit volgens Jordaan behoort te wees, word die punt van botsing net wes van die middellyn aangedui. ”

mens
As n ~~ene~~ egter na die skets in die sakboekie kyk is dit duidelik

dat Jordaan die toneel geskets het soos n mens dit sou sien as jy van noord na suid kyk, d.w.s. van die rigting van Krugersdorp na Randfontein. Dit het dus die gevolg gehad dat die skets so lê dat suid bo is en noord onder, maar met die punt van botsing wel op die westelike helfte van die pad. Toe Jordaan later die oggend sy sketskaart opgestel het, het hy die ligging van die toneel net omgedraai sodat noord bo sou wees en suid onder, soos n kaart gebruiklik opgestel word. Waarom Jordaan die sakboekie in die hof „onderstebo“ gedraai het was om die ligging aan te pas met die ander kaarte waarna in die hof verwys is, ^{d.w.s.} ~~die~~ kaarte wat noord bo toon en suid onder, soos n mens dan ook n kaart sou hou wanneer jy volgens die kompas punte rigtings verduidelik. Die „onderstebo“ hou van Jordaan se sakboekie kon dus ^{geen} grond van kritiek op sy getuienis wees nie, of die waarskynlikheid ^{inhou} ~~inhou~~ dat hy, vanweë die ligging van sy skets soos in die sakboekie geteken, die punt van botsing aan die verkeerde kant van die pad geplaas het.

Waar Jordaan dus, hoewel andersins onbetroubaar vanweë n swak geheue, n skets gehad het wat sy getuienis bevestig het, naamlik dat die punt van botsing op die westelike helfte

van die pad was, moes daardie getuienis minstens in 'n mate
as staving van van Wyngaard^{se} getuienis gedien het. Daarby moes
dan ook Mokhubitsi se getuienis ~~gerek~~ gereken gewees het, want,
hoewel sy ^{herinnering} bevinding baie vaag was, was hy, volgens die bevinding
van die hof, 'n eerlike getuie, en hy was netso beslis ^{soos} ~~as~~ Jordaan
en van Wyngaard dat die punt van botsing op die westelike helfte
van die pad was.

As die saak op daardie basis benader gewees het,
soos ek wel meen dit moes gewees het, dan sou die oorwig van
waarskynlikhede aan eiser se kant gelê het, en dit sou veral
die geval gewees het indien ^{ver} beweerder se getuienis behoorlik
geweeg was in die lig van die hierbogemelde oorwegings wat sy
getuienis, na my mening, onder verdenking plaas.

Na my oordeel was daar dus genoegsame aanvaarbare
getuienis dat die punt van botsing op eiser se korrekte kant
van die pad was. Dit wil vir my voorkom dat verweerder se
voertuig ten tyde van die botsing in so'n posisie was dat die
bak daarvan net oor of net op die middellyn van die pad was.
Om met so'n groot voertuig in die nag teenaan die middellyn van
die pad te ry terwyl daar gesien word dat 'n ander voertuig in

die teenoorgestelde rigting aankom, en dan nie na links pad te
gee nie, spreek duidelik van nalatigheid. Die vraag is egter
of eiser ook nalatig was nie, en ek meen die antwoord daarop
moet bevëstigend wees. Eiser het nie alleen, volgens verweerder,
versuim om sy ligte te verdof nie, maar moes ook feitlik teenaan
die middellyn van die pad gery het. In daardie opsigte was
hy, na my mening, ewe nalatig, en moet hy vir een helfte van sy
skade verantwoordelik gehou word. Daardie skade is, soos reeds
gesê, by ooreenkoms ^{Vas} ingestel op R44 100.00.

Die appël slaag dus met koste. Die bevel van die
hof a quo word ter syde gestel, en in die plek daarvan word
daar as volg bevel:

- (a) Uitspraak word gegee ten gunste van die eiser
teen tweede verweerder vir 'n bedrag van
R22 050.00 met koste.
- (b) Die eis teen eerste verweerder word van die
hand gewys. Tweede verweerder moet eerste
verweerder se gedingskoste betaal. Eiser
moet vir eerste verweerder vergoed vir sodanige
van sy koste wat hy nie van tweede verweerder
kan verhaal nie.
- (c) Die koste wat, kragtens hierdie bevel, deur
tweede verweerder betaalbaar is, sal die

kwalifiserende fooie van die volgende persone
insluit.

- (i) Professor du Toit (ortopedis)
- (ii) Mnr. G.M. Mes (chirurg)
- (iii) Mnr. D. Hagen (neurochirurg)
- (iv) Mnr. Fulford (aktuaris)
- (v) Mnr. Smuts (landmeter)
- (vi) Mnr. Roode (fotograaf)

Ten slotte wil ek byvoeg dat die advokate vir die partye op
appel dit eens was dat, indien eiser (appellant) in die appel
slaag - kostebevele soos hierbo gemaak, paslik sou wees.

MULLER, WND.A.R.

WESSELS, A.R.	)	
JANSEN, A.R.	)	STEM SAAM.
SMIT, WND.A.R.	)	
DE VILLIERS, WND.A.R.	)	